

11-dik Szám.

N E M Z E T I

T Á R S A L K O D Ó

September 12dik napján 1837.

EGY PILLANTÁS EGYIPTOMRA, TÖRÖK-
ÉS GÖRÖGORSZÁGOKRA.

(Utazási kivonatban.)

Ha Karthago nem lehet a' polgárosodott szabadnépek fővárosa a' zsarnok Róma irigysége miatt; talán azzá lehet - egyszer - Algier a' francziák nagyszerű működése, 's angolok türelme által; 's könnyen lehet, hogy a' huszanharmadik században — mint Maltitz regényileg jövendölé — Európa, az elvénült, 's talán azért hátráló Európa Áfrikába lesz költözve. Az arab-nemzet, melly ottan most is főszerepet játszik, és a' melly a' régibb korból is magas szelleméről, nemes tulajdonságiról 's szabadság szeretetéről esmérletes, akkor is a' nemzetek között, ha nem feljül, de alól bizonyosan nem leend! Biztosítják állításomat azon oriási előlépések, mellyek nem csak Algierban, hanem Egyiptomban is tetetnek. Sok szemek néznek most ide, 's valamivel érdekesebbnek tartják a' Tarko vizes regéjénél; úgy véljük tehát, hogy éppen most, midőn ezen nemzetről a' hirlapok ennyi egymással ellenkezőt adnak, talán nem lesz unalmas egy szemmellátott útast az érintett nemzetről, 's egy úttal a' török 's görög nemzetről is önszemélye-

Második félesztendő.

ben beszélletni? Ki tudja, hát ha mi is az olly sok száz éves ingoványból kibúvunk, és mások példája által feleszmélve megkívánjuk a' nemzeteket emelő működést!! Ó kedves nemzetem, miért nem szoríthatlak forró magyar keblemhez? néked nagynak 's bődognak kellene lenni! De hagyjuk beszélni az ázsiai és afrikai útast.

Hát, mióta a' törökök országaiban tartózkodom, megtagadják tőlem az észteni doctor süveget? Azt igen helytelen tészik. Igaz ugyan, hogy soha sem tanultam kevésbé az elméleti észtant mint most, de a' gyakorlatinak annál nagyobb oskolájában vagyok öt évek óta. Azon időben, midőn magamat egészen mysticusoknak és scholasticusoknak szenteltem, fejemet az optimis muson, 's spinozismuson törtem, minden idők 's minden oskolák ellenkező mondasait öszveirtam; Kánttól megegészesedtem, 's Schellingtől ismét megbetegedtem — azon időben, a' mint vélem, a' külső iránt igen merész, a' belső iránt igen gyenge, tudatlan, regényes, magamra 's másokra nézve is hasztalan valék. A' világ és az élet tekintése; az idő örökös haladásának, és fenn nem tartható árjának észrevezése; távoli évezredeknek öszvehasznítása hagyományai által emlékoszlopokban, vallásokban, népszokásokban, véleményekben, kivetkezés azon előítéletekből, mellyek a' helységből, az időből, a' viszonyokból forrnak, 's az embert, mint a' gurdaj a' fiatal fát, körül övedzik, 's néha öszvenyomják. Megesmérése a' helyesnek, a' kötelességnek, az igazság különböző mértékének különböző nemzeteknél, ahhoz képest, a' mint azok becsítnek, diszesítnek és bődogitnak — olly útra vezéreltek, mellyen hatóságom bővebb, lelkemesmérete vidámabb, 's szivem a' nemes törekvéseknek nyiltabb. Az általam legfelségesbben imá-

dott philosophus Socrates; a' legczélarányosobbnak tetsző értelem-kertész pedig Kánt.

Socrates úgy vélte, hogy a' népet rényre, 's igazságszeretetre kellene nevelni, nem pedig sophistákhoz iskolába küldeni. Minden embernek meg van a' maga lovagló pálczája; az egyim egy erősen ellovaglott, az, t. i. miszerént az ifjuság nevelésére legeszesebben munkáljak. Az én revolutiom egy Oeuvre posthume. Én minden alakított nemzetséget száraz földnek tartok; és mindent, mi még gyerekségiben fekszik, a' veteményezés tulajdonképpen földének. Ez okból figyelmemet a' tanítókra fordítottam, 's ha törvényadó volnék, a' tanítói méltóságra csak a' legbölcsebb emberek juthatnának; 's ezeket a' legnagyobb becsületre méltatnám; ellenben az olyan tanítókat, kik nemcsak tudatlanok, hanem rossz tulajdonságokkal teljesek, 's annál fogva az ifjuság előtt a' gonoszság fáklyáját világoltatják, kik az ifjuság szívébe szeretet helyett irigységet, gyűlölséget, barátság helyett, ellenségeskedést; honfiség helyett, árulói indulatot; a' szabadság szeretete helyett szolgáltság és hizelkedés lelkét; egy szóval a' rény helyett bünt — ha csak példaadásal is — csepegtetnek, 's így a' honnak jövődőre szerencsétlenséget veteményeznek, — a' mi fájdalom nem példa nélkül való — az olyan tanítókat, mondom, az ország határain túl korbácsolatnám!

Én Egyiptomban, Török-Görögországokban az érintett célra talán nem hasztalan éltem. Ebben semmi vallásbeli különbséget sem esmérek, 's a' földteke egyik szegletéhez kapcsolt játszó szeretetem soha sem indítna arra, hogy egy helyre mérget, más helyre orvosi szert szórjak. A' rény és a' helyes, a' mesterség, a' tudomány olly

élet olvei, mellyek minden népekért, minden időkért, minden vallásokért, minden országokért egyformán léteznek!

Nem értek itten egy olly működést, mint a' Wolfé, ki az Augiás pajtáját azért akarta kitakarítani, hogy oda öntisztátalanságát helyezze, hanem értem olly embereket, kik önhelyezetökre nézve arra vagynak híva, hogy a' nép nevelése nagy művét kormányozzák; kik az alapkövet magok tegyék bé, 's a' kik kezeitől függ az egész épület előmenetele 's üdve.

Törökországban e' tekintetben még legkevesebbet, de Egyiptomban annál többet tettek. Ott inkább is lehet várakozni, mint Görögországban; mert a' mi a' character alaposzlopit: a' helyes, és igazság iránti tiszteletet illeti, a' muzulman a' görög fölött magasan áll; erkölcsi jobbitás tehát nem olly sürgető, 's az értelmire mindég idő van. A' konstantzinápolyi második hat hónapi lakásom alkalmával sokat beszélgettem az udvari tolmácscsal, 's az akkori reis-effendivel azon eszközökről, mellyek segedelmével a' nemzetet az európai polgárosodáshoz közelíteni lehetne. Az első egy mindenttudó, egy csácsogó volt, ki könyveket, 's professorokat rendelt, és magát az egésznek igazgatójává akará tenni. A' másik egy bölcs ember volt, ki népit esmérte, és annak mi kelljen, tudta; ki képes volt a' szükségtelen tudomás tömegéből a' szükségest kiválasztani, 's ezen igaz nézőpontból indult ki: a' tudomány rény nélkül, egy bémázolt sír. —

Soha sem fogok elfelejteni egy beszélgetést ezen emberrel, mellyben kérdezte: hinném-e hogy a' nevelés az embereket jobbakká 's boldogabbakká tégye? Továbbá: tudnék-e egy ollyan országot, mellyben, azon politicalai intézetek hiá-

nya mellett is, mellyek által az európai kormányok alattavalóikat, az igazság és helyes útján tartani törekszenek, kevesebb vétkek történjenek, több hűség és hit, több sajátági bátorság, szigorubb erkölcsök, nagyobb türedelem, és vendégszeretet uralkodjanak, mint Törökországban? egy olyan országot, hol a' szü enge-
delmesebb, tisztelőbb, a' ház szentebb volna? egy olyan országot végtére, mellyben az ember a' szenvedélyek görcsei, a' szinlett becsület, divatkötelesség és a' közigazgatás által életének csendes éldellésiben, kötelességének gyakorlásában az isten, a' természet és az ember iránt, kevésbé akadályoztatnék, 's következőleg boldogabb volna, mint a' szultán birodalmában, hol egyszersmind minden van, mi az embernek szükséges a' végre, hogy megelégedett és jó állapotu légyen?

Ezen előtéléket, mellyek nekem, mig Európában éltem, vétkes és gyáva követeléseknek tetszettek volna, most mi után napkeleten több éveket töltöttem el, általán nem tagadhattam. Tudtam p. o. hogy az egész karaván kereskedés a' tengerpartokon, Trébisondtól Smirnáig, 's Jaffáig minden irással kötelezés, vagy pecsét nélkül megyen, és nincs példa arra, hogy egy török a' reá bízott pénzeket elsikkasztotta, vagy meghamisította volna. Tudtam, hogy a' fővárosban Konstántinápolyban tíz évek alatt nem esnek annyi lopások, mint Londonban egy hét alatt, és ha történnek is, a' gonosztévő ritkán török. Tudám hogy az ország belsejében az ember a' legnagyobb bátorsággal utazik, 's mindenhol teljes vendég szeretettel fogadtatik. Némelly útasok szerencsétlenségöket vagy magok vonták magokra, vagy következése volt némi háborui állapotnak, mellybe egy főnök a' másikkal vala

keveredve. Gyakran történt rajtam, hogy bár, melly órában érkeztem is valahova, a' török házigazda nekem önszobáját adta át, 's maga egy rosszabba költözött. Nagyon természetes, hogy ha én a' vendég szeretőséggel visszaélve, feleségének gyengéded szépségeket mondok, ő azért engemet az ajtón kihányt, 's tán fejemet is kettévágtat volna, 's ebben igazat kell adnom. Gyakran láttam valamelly városkában törököket, keresztényeket, zsidókat 's a' t. egyesülve, 's mindenik vallást - kivéve azon háborut, melly a' keresztény párthiyekek egymással volt - buzgalmitk gyakorlatában nem akadályozza; sőt tisztelve, 's oltalmazva. A' fővárosban a' török ö-rök tiszteletből a' templom ajtajáig kísérték, 's ott vártak reánk, míg az isteni tisztelet bévégződött. Én soha sem láttam valamelly török ajkon csúfolódást más vallások szertartásai iránt; sehol sincs térítési düh, 's még is önvallásokhoz nagy tisztelettel viseltetnek. Midőn egy estve egy kertben a' Bosphorus partján kényelmesen pipáznám egy dervis társaságában, ki a' népnél nagy tiszteletben volt, 's beszéd közt a' vallások különbségéről is szó volna, egy verssel felelt nekem a' Kóránból: „Az isten é kelet is, nyugot is; könnyöngésteeket ott bocsáthatjátok fel, a' hol tetszik, az isten mindenütt jelen van.“ Hogy áll ez a' mi inquisitioink, sok száz éves vallás háboruink, 's kereszties háboruink 's a' t. mellett?

Tudtam gyakori látásból, 's ezer példákból azt is, hogy a' ház belsőjében patriarchalis szellem uralkodik; mi után tehát letevém azon szemüvegemet, melly által Európa a' Keletet nézi, a' velem beszélgető ember elötételeit helybe kelle hagynom. De ő további fejtegetésből éppen nem azt a' következtést huzta ki, mintha a' nemzetet

csak azon miveltségi állapotban kellene hagyni, és más miveltebb országok módja szerint az eddigi nyomás nyolcz száz éveivel talán még új nyolcz száz éveket adni, a' végre, hogy a' szabadságra megérjék, az az, hogy a' nyomás örökösön tartson, hanem annak tudatlanságát, és a' tudomás hasznait megismérve, a' főt nem a' szív költségére, hanem úgy kellene mivelni, hogy amaz nyerjen, ez ne veszessen.

Hogy a' Kórán, 's a' sok feleségőség a' polgárosodásnak ellene volna, csak divati tévelység. A' Kórán a' műveltséget 's a' tudományt száz helyeken, 's bizonyosan inkább magasztalja, mint az ó testamentum. A' sok feleségőség csak szó. Keleten ma az a' viszony uralkodik, melly mellett régen több nemzetek emelkedtek a' polgárosodás magas fokára. A' görögöknek egy feleségök, 's több ágyasok volt. A' törököknek nagyon ritkán van több feleségök egynél, 's ha egy másodikat is vesznek, az csak névvel esik, vagy azért, mert a' másik meddő, beteges, vagy vén; néha pedig begyeskedésből, mert senki sem házasodhatik meg, míg annak tartását nem biztosítja, 's annál fogva itt nincsnek annyi nyomorult férjek, mint Európában. — Minap egy basa kurtán azt mondá: „Nektek európaiaknak igen is csak egy feleségtök van házatokban, de a' mint hallom, a' többi feleségeitek mások házaiban laknak.“

A' töröknép természetszerű neveléseinek akadályá a' jancsárok intézete volt. A' szultán ezen egy borzasztó, de rövid úton segített. Már léteznek oskolák a' birodalom nagy részében, hol gyakorlati esméreket tanítanak. A' többi is meg lesz. A' természetnek az idő nem hiányoz.

Görögországban a' föld nem hever ugyan parlagban, de teljes búrjással 's veszedelmes plán-

tákkal. Ha az ember ott az eke mellett izzad, itt azt előbb a' gyomlálásban teszi. Így a' szántás sokkal könnyebb. A' görögnép nevelésének akadálya a' vallás, a' mint értetik, és a' clerus megszentelt tudatlansága; a' sophisticai szellem, melly a' nemzet lelke; az önderékség erős hivese, és az európai nemzetekről keveset tartás. A' török Európát úgy nézi, mint a' vétek és csalás párnáját, hol az ebbeni ügyességet és kézgyorsaságot annyira vitték, hogy az ember szeme fejére nézve sincs bátorságban; a' görög pedig úgy nézi, mint egy bolondok házat, mellyben az emberek túnyaságból, szükségből és hiúságból sok hasztalan portékák közt némi hasznost is p. o. tallért készítenek, a' mellett pedig a' hízkeledésnek, a' dicsnek, a' dicsekvésnek hidegében olly annyira szenvednek, hogy őket egy a' végre készített pogácsával, mint a' medvéket a' tánczoltató sinorral, körül hordozhatni. Az utolsó évek hidegletelése nem kevéssé frissítette föl 's tette közönségessé ezen nézeteket.

Valamint az első években minden palikári nem egyébnek, mint ezeredesnek, és minden irnok ministernek akart neveztetni, úgy minden tanító Plátónak és Socratesnek akart neveztetni. Az oskolák általán oda lettek, és mentől többet irtak az európai lapok a' Miltiades és Kolokotroni hazájában rendelkezett lancasteri tanító rendalkatról és a' tudományok felelevenedéséről, annál kevesebb volt a' dologban. A' görögök e' lapokat magoknak lefordították, jót kaczagtak rajta, a' tallérokat béseprették, 's az i felébe egy pontot tettek. Görögországban minden jó lelkű ember látta a' szerencsétlenséget, de senkinek sem volt ereje megakadályozni. *) A' hazugság

*) Egy ollyan nemzetnél, melly sem nem szabad, sem nem szolgál, mint jelenleg a' görög, 's mások is —

volt egyedüli beneficium, 's valamig a' Militiadeseke 's Themistocleseket még pénzzé lehetett verni, miért is útasították volna vissza a' városokat? Az igazság kívánja megvallanom azt, mi szerént Malokordato, Tripuki 's mások már 1825. igazán kívánták a' nemzeti erkölcsöt javítani, de a' tengeri rablótársaságok, mellyek magokat kormánynyá szerkezék, nem engedtek arra időt. Az eleinte nagyon derék, utoljára pedig gyűlöletes zsarnokká lett, 's talán királyságra vágyakodó. Capodistriának maradt a' dicsőség: egy hajtással mind a' két czelet érni t. i. egyszer mind egy fővéket megtámadni; és az elementaris tanítás alapkövét helyezni. Ez történt martiusban 1829. midőn a' Trözénénél katonai gyakorlatra egybegyült palikáriktól a' kedvtöltő gyermekeket erővel elvévén egy oskolába dugta. Emlékszem, akkor ezt mondá nekem: „Ma egy nagy győzedelmet küzdöttem ki“ 's mi után megmagyarázta az miből álljon, még ezt adá hozzá: „A' nyereségkettős; nevelem a' gyermekeket, 's hatok a' nép erkölcsiségére.“ Igaza van; valóban győzelem volt, 's nagy bátorság kellett közönsegesen megbélyegezni azt, mit helyesnek tartottak.

Az elementaris oktatás már minden körületekbe terjedt. Ez menni fog; bajosabban az erkölcsi javítás, mert a' mintak nagyon ritkák. „A' mostani nemzetség“ mondá egyszer nekem Capodistrias“ javithatatlan; azért kevesebbé veszem

olly nemzetnél melly szabadságának fentartását nem ön erkölcsi erejének, hanem a' kegynek köszönheti, bizonyoson nincsen sem közértelem kifejlődése, sem lelki fölemelkedés, 's ugyan ezek nélkül ki várhat nemzetiséget 's közboldogságot? Ollyan országban, hol egy felől a' tömeget tudatlanságban 's szegénységben tartják, más felől a' honképviselőit, vagy a' magukat képviselőknek nevezetteket alacson önzés vezérli, a' közboldogság valósága nagyon távol van!

egy meglett férfi vesztét, mint egy gyermekét.“

Egyiptomban valami hihetetlen történt; noha ezen földlakói az arabok a' görögöknél kedvetlenebb viszonyokban állottak. A' görögök a' szigeteken és a' continensnek felőn a' törököktől egészen megválva olyanokkal laktak egyveleg, kiknek mint nekik, udvaruk, műmezőjük, 's csordájuk volt. Ellenben az araboknak századokon keresztül olly hadi katonaság volt nyakukon mellynek nem vala sem honjuk, sem állandó birtoka, 's a' mellett semmi óvó törvény. Az arabok inkább elnyomott szelleműek, mint a' görögök; lelki tehetségökre ezekhez hasonlók, de kevésbé fondorkodók. Egy könyvet kellene írnom ha' azon utakat mind elakarnám beszélni, melyeken az egyiptomi alkirály az arabnép felemelésére kiindult. Tudom ezt Európában mind semminek veszik, minthogy az arabok nem görögök, 's Mehemed Alinak processust csinálnak, mivel ő arabjainak még polgári alkotmányt nem adott, 's még nincsenek felső alsóházak; nincs sajtószabadság; nincs academie francais dícsbeszédek tartására; nincsenek clubok 's a' t. De az is meglesz; mind ezek nem történhetnek meg a' hold első fertályában.

Az első, mire tanítani kezdette, az, hogy ők birhassanak, az az: sajátjuk legyen és működés által nyerjenek; hogy az országban egyik is a' másíknál nyomottabb ne legyen, 's mindenki a' köz jóra egy iránt adjon és szolgáljon; hogy több nyereség kellemesebb élet viszonyokat eszközöl; hogy az ő országok maga magának elég, 's azon feljül nevezetes sokaságu természetményeket vihet ki; hogy e' végre szükséges a' rend és közmunkát valamelly terv szerént, midőn minden ember önházát és jószágát elrendelheti ugyan, de az ő országokban mind a' kettő olly munkálattól

függ, melly sok ezer kezeknek öszves hatások nélkül meg nem eshetik. Továbbá, hogy e' végre sok esmeretek megtanulása, mellyek más nemzeteknél sokra vitettek, hasznos, és szükséges, 's e' szerént az idegeneket sinormértékül venni, vagy pallérozott nemzetekhez utazni mülhatatlan. Ő országát megrakta gyárokkal, plánta ültetményekkel, 's idegenekkel. Ő canalisok, vízeresztők 's a' t. építésével temérdek kiterjedésű földet nyert meg, számtalan táplálás forrásit nyitotta fel; a' kormányt egyszerűvé tette; tisztviselői önkényének féket tett. Ő egész Európával kereskedői viszonyokba lépett; ő a' nemzetet önbirodalomra emelte; arra szoktatta, hogy a' polgárosodás gyümölcseire áhitozva nézzen; ő az indifferensizmus ördögét száműzte; a' papi cselszövényeknek gátot vetett, és sok babonáság köteleit vagdálta össze. Továbbá sok elementaris iskolákat állított fel; az ifúságot fényesen jelezte ki, az öregeket pedig pénzzel vagy hivattal vesztegette meg. A' legnevezetesebb gyárokat ma arabok kormányozzák. Ez országban mindenütt áldás forr, 's mentől nagyobbak voltak a' görög háborura kellező áldozatok, annál nagyobb volt az az által is lelkesített ipar.

Azok az órák, mellyekben Mehemed Ali, arabjai neveléséről készített terveiről, 's jóreménysegeiről beszélhetett, őtet láthatólag vidámíták; szemei, homloka szelidebbek, kifejezései önkéntesebbek, kérdései kérőbbek valának. Gyakron mondá nékem, „csak még tíz évi élet, tíz csendes évek, 's az úr bámolni fog ezen a' népen! Ez a' legpompásabb lelki tehetségekkel felruházva, találós, beléfáradhatatlan, és bátor: mint az európaiakat, őket is mindenre lehet venni; de előbb havasnyi nagyságu akadályokat kell egyengetni. Nehogy hajómat zátonyra tégyem, a' leg-

hosszabb útat kell vennem, a' kőszirtok közt renge-
gedeznem, százszor próbálnom, 's százszor nem
bánnom ha a' költség és fáradság sikertelen té-
tetett. Az arabokat arra kell szoktatnom, hogy
önbecseket érezzék, és a' törököket becsülettel 's
pénzzel tele töltsék, hogy ezek ne lássanak. Az
európai szemfényvesztőktől húszszor kell maga-
mat megcsaladni engedni, ne hogy a' huszon-
egyediket, kit talán jól használhatnék, elijeszszem.
Nékem mindént tiszszeresen kell fizetnem. Sokszor
kell keménynek; kegyetlennek lennem, és a' hiu-
ság, előítélet, habsiság, tudatlanság, a' túlbaj-
tott, vagy éretlen búzgalom ellen férfiasan csa-
táznom. De nem veszem el bátorságomat, 's va-
lamig csak bírom karjaimat, nem múlatom el
népem boldogsága nagy épületjéhez, követ hor-
dani, 's tovább építeni."

Emlékszem hogy egyszer felindúltságában min-
den ministereinek, kik Kairó városában egy nagy
teremben körülte valának, jelenlétemben egy ca-
tilinai beszédet tartott illy e x o r d i u m m a l: „Én,
és ti mindnyájan, kik előttem álltok, tudatlan em-
berek vagyunk; de a' különbség köztünk az, hogy
énta nülni akarok, ti pedig nem."

Midőn Núbiából Kairóba vissza jövök, az
addigi előlépéseket nékem azzal a' buzgalommal
mutatá, mellyel az anya, leányának első mun-
káit mutathatja. Akkor mutatá meg egy pattan-
tyusi testülethez öszvegyült hetven tisztjeit, 's
nagyon örült, midőn azok némellyike, kérdése-
imre, franziául válaszola. „Még nem sokat tud-
nak“ mondá ő, „de tanulni fognak.“ Ekkor is-
kolákról iskolákra kergetett, csak hogy azokról
néki sokat beszéljek. Ekkor fedezé föl előttem
egy eszméjét, mint valamelly szerencsés talál-
mányát, miszerént meghatározta, minden édes
vagy gyámatyának, ki fiát az iskolába küldené,

egy hópénzt, 's azonkívül egy szamarat, és ennek tartására kóstit adni. (Kairó nagyon kiterjedt helység, 's rendes szokás szamaron menegelni). Ez az egyetlen eszme azonnal tetlegessé lett, 's későbbre Alexandriára, Damiettéra 's más helységekre is kiterjedt. Az oskolák száma már több ezerekre mégyen. Kairóban időmben már ügyes professorok voltak, nevezetesen az anatómiában, chemiában és más orvosi 's sebészi ágokban, úgy a' franczia nyelvben, katonai fachokban, rajzolatban, festésben, és a' mathesisben. A' többek között láték már koros arabokat, kik a' mathesis felsőbb ágaiban hámulatos sebes elmét mutattak. A' historia, földleírás, valamint a' physical tudományok tanítószékei, tudatlanok által valának bétöltve. Most egy veterinaria oskola is állítatott föl.

Ezen mezőken vagynak az énrészteni érdeimeim. Barátságos beszélgetésben, a' segédeszközök javallásában, a' csalódás elleni intésben, egy egy jó gondolatban mellyet egy isteni ihlés adhat, nagyon sok jót tehet olly ember, ki a' nép kormányozóival 's újjászülőivel közel egybekötetésben létezik, azoktól független 's úgy szabadon beszél, tőlök semmit sem vészen el, következőleg egész bizodalmukat megnyeri. — De az istenért! már ideje hogy elhalgassak. Dante ezt mondja:

La via e lunga, e il cammino e malvaggio,
E gia il sol a mezza terza riede.

*

*

Módosító Visszánözás. Lehet hogy a' görögök az elősorolt hibákkal és vétkekkel telvék; ki legyen oka? Csak isten tudja, mint a' természet teremője, és a' világ, mint a' historia bizonyysága. Azonban elnyomójokkali küzdésök mutatja azt a' férfi characteret, melly a' jó-

gért és szabadságért próbálni mindent merészel, 's illy nemes merénye több éveken keresztül húzomosan tart. Illy férfi character előjele minden igazi nagyságnak; ezt nem lehet elhazudni, vagy mesterkélteni, és a' pályára szerencsésen helyezve bizonyosan vagy a' sír nyugalmaiba, vagy a' győzedelem céljára vezet.

Nemcsak szó-rényt mutat a' peloponesusi 's archipelagusi küzdés; mi abban találjuk a' vagyion és a' vérfeláldozását egy eszméért; megbizonyított férji szeretetet a' sírontúl, eszes gyermekszere- tetet, mellynél fogva gyermeköket eszes és idősze- res nevelés végett messze földre küldötték. A' hellenusok rablótársaságai, mellyek ellen az eu- rópai hatalmasságok annyira kikeltek, eltűntek és kevés számmal voltak a' török rabló státusaihoz képest, mellyeket az európai hatalmasságok év- századok óta tűrnek, 's néha szolgálatjukba is vesznek. Az új görögországiaknál kisebb 's roz- szabb állapotban kezdődnek gyakran világhisto- riái nagy dolgok. Rablókból 's szökevényekből alakúla Rómának első társasága, mellynek rényét 's törvényeit mi sok századok után is csudáljuk. A' zsidóknak megvetett, és ellenséges népéből származik a' Jéhus, kinek isteni tudománya két- ezer évek óta tanítja minden embernek az igaz- ságot, a' szeretetet, a' szabadságot és egyforma- ságot!

Az egyiptomiak nyilván mennek szembe új- jászületésökkel 's felemelkedésökkel; minden em- berbarát tisztelettel és háláson imádja az alkí- rály érdemeit egy olly ország polgárosításában, melly, mintegy hid, úgy áll Európa és India kö- zött, és a' melly nem sokára feljülről, 's talán sajnálkozással nézend a' keresztény Európa több országaira. Hogyha azonban új intézeteit éles szem- mel tekintjük, úgy találjuk, hogy minden sza-

bályoknak az a' kitűzött céljok, miszerént teremtesék egy munkás és haszonhajtó néptömeg a' gyárság és erőműség elvei szerint; ellenben elmulasztanak egy igaz népéletet, melly akkor is megállana, midőn egy nemtelenebb gondolkozásu alkirály következnék. Illy valódi organismus az alapításnál nagyon szükséges, mert azt, a' mi kezdetkor elmulasztatik, semmi jövődő sem hozza vissza, a' mint ezt China az önkény és szolgaság örökösítése által minden időben bizonyítja. Egyiptomnak a' Portávali öszveköttetése tetszhetik egy törvényes kötelességnek, vagy talán státus bölcseségnek; de ezen törvényes kötelesség teljesítésében, és statusbölcsesség alkalmazásában Ali nyilván igen túl ment, midőn a' legválogatottabb hadi népét Peloponesusba, és a' legválogatottabb flottát Navarinhoz küldötte: az nem volt dicsőségére, ez nem volt szerencséjére; mind a' kettő czélaránytalan vala.

A törökség bár érdemeljen is dicséretet a' muzulmanok némi személyes jó tulajdonságaiért, de egészben nem lehet állítani, hogy mindennel birna, mi szerént csendesen, megelégedve, és jó állapotban élhetne. Nem bír az élet bátorságával, mert gyenge gyanura is halálos büntetések történnek; a' szultán és akarmelyik wesier feje mindég a' lóhér pallos alatt áll, midőn egyszersmind a' pestis, mintegy repülő iszony a' levegőben a' vént éppen úgy fenyegeti mint az ifiat. Továbbá nem bír jógat; szűkölködik a' női szabad szeretet nélkül; megengedi az ember vásárt nyilvánoson, 's minden szabályait irtoztatással teszi. Nem bír az egész emberi nemzet gondolatának közlése szerencséjével, mert nála hiányoz a' könyv, és a' posta, éppen úgy, mint a' második és szebb világnak t. i. a' mesterségnek és tudomásnak gyönyöre. Ő nincs jó állapotban

mert mind a' mellett, hogy az olly csodáson áldott környékeket birja, a' nép is a' fejedelem is minden pompájok és fényességök daczára olly szükségben 's szegénységben élnek, melly a' legelső elhatározó szerencsétlenségben, koldusságnak tetszik, 's olly követséggel végződik, mint a' Halil basáé!

Gy. fejevári i. Farkas Sándor által.

M A P P A I S M É R T E T É S .

A' litteraturai, tudományos, művészeti és polgári pályán kitűnő azon férfiak számát, kikre a' nemzet hivatkozni szeret, még talán a' honfiak menyenyiségök és fogékonyságához képest bátran csekélynek állithatni; azon okból, valahányszor olly jelenet, melly honunkat érdekli, a' közép szerűt feljül haladja, azt mindannyiszor az egyesek és közönség előtt említetni ohajtánám, hogy a' derekat mindenki esmérje és méltányolja. Illy méltánylás nem csak az egyes jutalmáért, a' mitől megfosztatni egy Aristidesnek is fáj, szükséges, de jótékony következsü a' közönségre is; mivel a' nemzet élénkebb része ez által felszóllítatik, a' meg lévő szebb jelenetet új, és magát kiemelő tettel homályba borítani; így Lipsky közönséges méltánylásának köszönhetjük a' Schedius Blaschnek Magyar- és Erdélyország mappája megjelenésit, mellynek folytatásáról már negyedikszer van szerencsém ezen N. Társal. említést tenni. Megjelent már az 5ik és 8ik lap, noha későbbben, mint ohajtottuk; de a' kiadóknak ezen késlekedését el nézhetni azért, mivel azt semmi áldozatot nem kiméllő gondossággal igyekeztek kipótolni, elannyira hogy művök az urunk ő felséginek való alázatos ajánlás elfogadására érdemesítetett. Már csupán 3 lap van hátra, a' két magyar hon keleti és délnyugoti részeit előnkbe terjesztendő, 's mindenik metszés alatt lévő. — g.